

Del 8: Overgangen til demokrati – *La transición* (1976 – 82)

1975: 13. december danner Arias ny regering uden at det fører til et systemskifte.

1976: I juli udnævnes Adolfo Suárez til ny regeringschef. 16. november vedtages Loven om politiske reformer der baner vejen for udskrivelse af parlamentsvalg. 15. december stadfæstes loven ved folkeafstemning.

1977: 9. april legaliseres PCE. Efter valget 15. juni danner UCD med Suárez i spidsen en mindretalsregering. I oktober underskriver de fleste partier, fagforeninger og arbejdsgiverforeninger under på Moncloapagten, der garanterer at lønninger ikke må stige med mere end den forventede inflation samt endegyldigt afskaffede censuren.

1978: I juli og oktober godkendte henholdsvis kongressen og senatet den nye forfatningstekst. I december blev den endeligt vedtaget ved en folkeafstemning.

1979: Den spanske stat indgår fire konkordataftaler med Vatikanet. Ved folkeafstemning vedtages der selvstyrelove for Baskerlandet og Catalonien. González vinder magtkampen i PSOE og gør partiet mere socialdemokratisk.

1980: ETA begår 124 mord det år.

1981: Kupforsøget imod kongressen 23. januar mislykkes. 29. januar går Suárez af som regeringschef. Efterfølgeren blev Calvo-Sotelo ligeledes fra UCD. Skilsmislov vedtages. UCD begynder at gå tilbage ved regionalvalg og i meningsmålinger. PSOE og AP styrkes. I Cortes vedtager centrum, højre og nationalisterne, at lade Spanien optage som medlem af NATO.

Suárez' reformer

Efter Francos død dannede præsident Carlos Arias Navarro en ny regering. Spanierne var så utilfredse med at det gamle regime reelt fortsatte som om intet var hændt, at der i første måned af 1976 var en strejkebølge der i omfang var større end hele strejkeaktiviteten året før. Officielt drejede strejkerne sig om forholdene på arbejdsmarkedet, men reelt kom arbejdsnedlæggelserne grundet de manglende reformer på dette så historiske tidspunkt Spanien befandt sig i. Strejkebølgen i januar 1976 førte ikke til dødsfald. Derimod mistede fem livet ved en konflikt i Vitoria i marts, og befolkningen begyndte at frygte en ny borgerkrig. Regeringen var således udsat for stort pres og nedsatte en kommission der skulle se på reformspørgsmålet. Det førte blot til nogle diskussioner om

eksempelvis hvor mange medlemmer hver spansk provins skulle have i Cortes. Man drøftede ikke sagens virkelige kerne; indførelsen af demokrati. Der var angst for at demokratiske valg på netop dette tidspunkt kunne føre til at Spanien ville blive splittet op i flere dele. Den tidligere minister for information og turisme Manuel Fraga Iribarne var atter blevet hentet ind i regeringen, denne gang som minister for regeringsførelse. I slutningen af maj fremsatte han et lovforslag i Cortes om møde og demonstrationsfrihed som der blot var fire medlemmer der stemte imod. Faktisk havde spanierne tillagt sig nogle frie normer omkring gadedemonstrationer uden hensyntagen til hvad de hidtil gældende lovtekster havde sagt.

Oppositionen begyndte at gennemføre sine aktiviteter i al offentlighed. Det blev eksempelvis tolereret at fagforeningen UGT afholdt kongres, og blandt de politiske partier begyndte Kristendemokraterne fra starten af 1976 at afholde møder uden at skjule sig. At oppositionen nu var en del af det offentlige rum skadede sammenholdet internt i regimet og forhåbningen om at styret kunne fortsættes.

Efter en samtale med kong Juan Carlos gik Arias af som præsident for regeringen 1. juli. Dagen efter blev han udnævnt som markis. Juan Carlos fik tre navne som han skulle vælge den nye præsident blandt. Valget faldt på den 43årige Adolfo Suárez der var stærk i den kristne tro. Han havde været generaldirektør for det statslige spanske radio og tv RTVE (1969-1973), og havde altid givet prinsen en positiv omtale, hvilket var medvirkende til at Juan Carlos' popularitet voksede, og at man blandt oppositionen ikke længere grinte af ham på samme måde som tidligere. De havde et nært venskab og havde været dus indtil Juan Carlos officielt blev udnævnt som tronarving.

Suárez var ikke den kandidat der havde flest støtter i regeringen. Men da han ikke havde en lang politisk karriere bag sig, havde han heller ikke mange fjender. Der blev grint af at Suárez hed *Adolfo* til fornavn, og hans unge ministerhold med en gennemsnitsalder på 44 år blev kaldt en *sommerregering*.

Det gav genlyd i befolkningen, da Suárez på tv sagde, at hans regering ikke repræsenterede noget parti, men at målet var at "etablere et politisk spil åbent for alle", således at fremtidens regeringer kunne komme til at afspejle spaniernes vilje. Derfor blev han taget pænt imod blandt Francos modstandere. Suárez viste sig endvidere parat til at forhandle med andre politiske fraktioner og respekterede at Spanien bestod af flere folkeslag. Der blev givet amnesti for politiske forbrydelser, bortset fra i de tilfælde hvor der havde været anvendt vold. De universitetslærere der var blevet afskediget i forbindelse med studenteroprøret fra midten af 1960erne fik deres stillinger tilbage.

Oppositionens rolle blev nu mindsket og overtaget af regeringen. Politiet fik besked om at tolerancen overfor venstreorienterede grupper skulle gøres større. Mere skete der ikke, for at undgå at regimets gamle støtter skulle føle frygt.

I løbet af sommeren 1976 fandt de første forhandlinger om *Loven om politisk forandring* sted, hvilket blev en langvarig proces. Loven var primært præsidenten for Cortes Fernández Mirandas værk. Han startede med en idé om at bevare nogle af strukturerne fra Franco tiden. Men man var klar over, at det ikke var nok at nå et resultat som diktaturets folk i Cortes kunne acceptere. Man måtte også have oppositionen med og hurtigt få indført demokrati. 8. september gav Suárez overfor militæret indtryk af, at kommunistpartiet PCE ikke ville blive tilladt. To dage efter forklarede regeringschefen befolkningen, at hensigten med Loven om politisk forandring var at give spanierne ordet, så de kunne debattere hvordan fremtiden skulle se ud. "Der er ikke nogen grund til at være bange for noget. Den eneste rationelle angst som vi må angribe, er angsten for at have angst". Hermed mente Suárez, at loven ikke skulle løse Spaniens problemer, men derimod være et instrument der skulle bruges til at udskrive et demokratisk valg og skabe et tokammerssystem med en kongres med 204 medlemmer og et senat med 350 medlemmer valgt ved folkeafstemning. Dog var 40 pladser i senatet reserveret til kongelige repræsentanter. De to kamre skulle derefter udarbejde en ny forfatning. I fald man ikke kunne nå et resultat, skulle en blandet kommission afgøre stridigheden, eller de to kamre skulle stemme samlet. Man bibeholdt kongens ret til at udskrive folkeafstemning. Oppositionen reagerede som forventet. Kommunisterne var direkte imod, mens PSOE forgæves forsøgte at få Europa Parlamentet til at udtrykke antipati.

I Cortes var mange medlemmer naturligvis ikke begejstrede over at stemme for noget der kunne blive, og for de fleste også blev, deres eget politiske selvmord. Udsigten til at kongen stadig kunne udpege 40 medlemmer af senatet, fik dog nogen til at stemme for. Endvidere blev omkring 15 modstandere af loven sendt til Cuba og Panama. Det endte 16. november med at 435 stemte for Loven om politiske reformer og 59 imod. Modstanderne var de varmeste støtter af det gamle regime. 13 undlod at stemme. Blandt disse Pilar Primo de Rivera; søster til Falangens stifter Antonio.

Ved folkeafstemningen 15. december var resultatet givet på forhånd. De af oppositionens partier der havde anbefalet spanierne at undlade at stemme, gjorde det ikke særlig overbevisende. Således stemte blot 2,6% imod og 3% af stemmesedlerne var blanke. Valgdeltagelsen lå på lidt over 77%. Kun i ETA's højborg Guipúzcoa viste antallet af blanke stemmer reel modstand imod projektet.

Spaniens første frie parlamentsvalg i mere end 40 år skulle først finde sted i juli 1977. Ventetiden var ikke uden problemer. I januar 1977 var terrorismen så alvorlig, at demokratiet kom i fare. Men det lykkedes Suárez at styre demokratiprocessen gennem den vanskelige periode, mens hans egen popularitet steg mere og mere. Det handlede ikke kun om terrorisme, men også om dårlig økonomi. BNP voksede med mindre end 2% og inflationen kom op på 20%. Der var underskud på både statsfinanserne og betalingsbalancen. I denne ventetid var det svært for regeringen at foretage de nødvendige indgreb.

I perioden 1976-80 var ETA ansvarlig for 70% af terroristaktionerne i Spanien. Herefter fik det baskiske terrornetværk det triste monopol på alle aktioner af den art. Antallet af døde pga. ETA's terror udgjorde 26 i 1975, 21 i 1976 og 28 i 1977. Herefter eksploderede tallet drastisk med 85 døde i 1978, 118 i 1979 og 124 i 1980. Myndighederne satte hårdt ind imod ETA, hvorved antallet af døde i 1981 var faldet til 38, men i 1982 steg det til 44. Men det interessante er mere den betydning ETA således fik i overgangen til demokrati.

I de første år efter Francos død var også det prokinesiske GRAPO vigtigt. Denne terrorgruppe bestod af udbrydere fra kommunistpartiet PCE. GRAPO's medlemmer kom hovedsageligt fra de områder hvor der havde været megen voldelig opstand i Franco styrets sidste år: Cádiz, Vigo, Baskerlandet etc. GRAPO's ledere ønskede mere radikal kommunisme, mens aktørerne beundrede ETA's aktivister.

PCE legaliseres

PCE's frontfigur Santiago Carrillo var i februar 1976 vendt tilbage til Spanien fra sit eksil. Han levede dog fortsat under jorden. I august 1976, efter at Suárez var blevet præsident, var Carrillo blevet nægtet et spansk pas på ambassaden i Paris. Han provokerede den spanske regering, ved at lade fransk tv filme sig, mens han kørte rundt i Madrids gader. I december blev Carrillo endelig arresteret, da regeringen Suárez havde behov for at vise sin styrke. Carrillo forblev under arrest en uge. Imens så det ud som om Suárez havde til hensigt at udvise ham af Spanien. Men hans justitsminister Lavilla gjorde opmærksom på, at det næppe var klogt, når regeringen gerne skulle give indtryk af, at Spanien var en retsstat. Carrillo blev i fængslet ydmyget ved, at han eksempelvis blev tvunget til at klæde sig af. I sine erindringer fortæller han om, at der i arresten ikke var billeder af kongen, men af Franco.

Alt tydede således på, at kommunistpartiet først ville blive lovliggjort efter valget. Men sådan skulle det ikke komme til at gå. 24. januar 1977 dræbte højreorienterede terrorister syv mennesker i en aktion imod et advokatkontor med forbindelse til PCE. Partiet viste, at man var i stand til at håndtere situationen ansvarsbevidst og at man kunne kontrollere sine støtter. Advokatsamfundet i Madrid manede også til fredelige protester. Kommunisterne fik således megen sympati i befolkningen, og da de dræbte kommunister skulle begraves, virkede det nærmest parodisk, at regeringens sikkerhedsstyrker beskyttede lederne af et politisk parti hvis eksistens, regeringen fornægtede.

I praksis havde PCE været tolereret siden december 1976. De første måneder af 1977 forhandlede Carrillo og Suárez i hemmelighed om betingelserne for legaliseringen som kunne komme hvis PCE accepterede monarkiet og det spanske flag. (Kommunisterne hejste stadig Republikkens gamle flag ved deres møder). Dette kom Carrillo også til, men først senere. Der opstod et nært forhold mellem kommunistlederen og præsidenten. "Jeg så ikke i Suárez nogen ansigtstræk af fascisme", skrev Carrillo i sine erindringer. "Han lignede enhver anden europæisk leder af dem jeg kendte". I marts fandt der sågar et eurokommunistisk topmøde sted i Madrid. Påskelørdag 9. april 1977 kom den formelle lovliggørelse. Det var Suárez' beslutning. De øvrige ministre var ikke orienteret.

I oktober 1976 havde blot 25% af spanierne ønsket en lovliggørelse af kommunistpartiet og 35 var imod. Ved årets afslutning stod det lige, og i marts 1977 ønskede 40% PCE legaliseret og kun 25 var imod. Men man frygtede et modtræk fra højrefløjen. Det tændte ekstra godt op under kedlerne, at Fraga kaldte legaliseringen for et "virkelig statskup". Militæret var generelt imod, men accepterede det grundet "disciplin og patriotisme". 14. april besluttede PCE at følge Carrillos forslag om at acceptere det spanske flag.

Parlamentsvalget 15. juni 1977

I begyndelsen af maj meddelte Suárez, at han havde tænkt sig at stille op ved det kommende valg. Regeringen havde et rimelig godt greb om ETA, som stadig blev støttet af en del af den baskiske befolkning. Men der var ikke meget forståelse for cataloniernes og baskernes følelser, og man ville ikke anerkende det baskiske flag *ikurriñaen*.

Efter legaliseringen af PCE kunne praktisk taget alle partier stille op ved valget. De partier der blev forbudt, eventuelt grundet voldelig attitude, kunne deltage ved at gå i koalition med andre, som de nogenlunde var enige med. I marts blev der vedtaget en valglov som lagde normerne for hvad der

skulle opfyldes, hvis man ville stille op, og man kunne reelt tale om opstillingsfrihed. Der opstod mange politiske partier, og de var ikke til at skelne fra hinanden. Det var umuligt at gætte på hvem der ville komme til at styre Spanien.

Da Adolfo Suárez tiltrådte som præsident, havde han været fuldstændig ukendt. Nu mente næsten halvdelen af spanierne, at Suárez var den rigtige til at føre Spanien tilbage til demokratiet, og der var stor spænding om for hvilket parti han ville stille op. Det endte med at Suárez kom til at lede koalitionen UCD (Centro Cristiano Democrático – Kristendemokratisk Centrum) der bestod af intet mindre end 15 meget forskelligartede partier, ti nationale og fem regionale, og der var kun fem uger til at blive enige om programmet.

Det vigtigste parti på højrefløjten var AP (Alianza Popular – Folkealliancen) anført af Fraga Iribarne. I Madrid skulle partiets spidskandidat blive Carlos Arias Navarro. Med fremtrædende politikere fra Franco tiden i spidsen, virkede AP mest af alt som et skridt tilbage i tiden.

Mest gavn af situationen i det politiske centrum fik det socialdemokratiske PSOE som afviklede sin 27. kongres i 1976 med så fornemme gæster som de socialdemokratiske ledere i Tyskland og Sverige Willy Brandt og Oluf Palme samt den chilenske socialist Altamirano. I henhold til sin tradition, erklærede PSOE sig republikansk. Men man ville dog ikke for øjeblikket kæmpe for indførelse af en republik og gik ind for samarbejde mellem socialister og kommunister. Men PSOE var kun radikal ind ad til. Ud ad til var Felipe González en midtersøgende socialdemokrat som efter Suárez blev Spaniens mest populære politiske figur.

Største konkurrent på venstrefløjten til PSOE var PCE der nød stor opbakning i fagforeningerne, i pressen og blandt intellektuelle. Men intet af dette hjalp dem med at blive større end PSOE ved valget. I modsætning til PSOE, havde PCE ikke fornyet sig i årene man havde levet i eksil, og partiet tiltrak ikke mange unge.

Der opstod også mange regionale partier. I Catalonien valgte flertallet ligeledes et parti i det politiske centrum. Men her var det Jordi Pujols Pacte Democràtic per Catalunya der løb af med de fleste stemmer, da liberale og socialdemokrater holdt sammen grundet deres catalanske fællesfølelse. PNV (Det Baskiske Nationalistparti) var det største parti i Baskerlandet. Der var også andre baskiske partier, og nogle var udsprunget direkte af ETA. Det vigtigste var Euskadiko Eskerra.

PSOE havde opnået mange stemmer i de samme områder som den republikanske folkefront tilbage ved valget i 1936, mens UCD fik sine stemmer i de områder hvor CEDA havde været dominerende i 1936. AP fik de fleste af sine stemmer i de store byer. For PCE's vedkommende kom stemmerne i

1936 fra Baskerlandet, Madrid og Asturien, men i 1977 fik kommunisterne primært deres stemmer i Andalusien og Catalonien. Kommunisterne fik naturligvis også megen opbakning i byernes industrikravter. Navarra udskilte sig ved som eneste provins at stemme på det katolske venstre.

UCD fik sine stemmer fra landbefolkningen og fra middelklassen i byerne. PSOE havde sine vælgere i byernes arbejderkravter, blandt de unge og de arbejdsløse.

UCD fik 166 pladser og PSOE 118. De to største partier sad således til sammen på 86% af pladserne, men de fik kun 63% af stemmerne. Dette kunne lade sig gøre grundet valgsystemet hvor hver provins havde et bestemt antal pladser og da stemmer ikke kunne overføres mellem provinserne. UCD ville som største parti forsøge at danne regering. Suárez kunne hverken alliere sig med PSOE, da der var for store forskelle, eller med AP, da dette ville give regeringen et for stort højrepræg. Det betød en svag etpartiregering.

Vejen imod ny forfatning

Den nyvalgte regering havde nok at tage fat på. Økonomiske problemer, ny forfatning, det baskiske og catalanske selvstyrespørgsmål og terrorismen. Juan Carlos hilste det demokratisk valgte parlament velkommen med en tale der blev godt modtaget. På venstrefløjten var der dog folk der fortsat ønskede en republik, og ikke klappede af majestæten.

29. september genåbnede det catalanske selvstyreparlament La Generalitat og 25-27. oktober blev Moncloapagten underskrevet. Teksten i pagten var primært forhandlet på plads mellem Suárez og Carrillo. Regeringschefen appellerede til, at både de politiske partier, arbejdsgiverforeningerne og de netop legaliserede fagforeninger skrev under og accepterede at lønningerne kun skulle stige med 22% (svarende til den forventede inflation i 1978), devaluering af pesetaen samt nye skatter, imod at der skulle ansættes flere skolelærere, de sociale ydelser skulle forbedres, censuren skulle endegyldigt afskaffes og anholdte blev sikre advokatbistand. Mere eller mindre begejstret underskrev hele venstrefløjten og de vigtigste nationalistiske partier. AP accepterede de økonomiske bestemmelser, men ikke de politiske. Pagten kom til at mindske presset på regeringen.

ETA's myrderier fortsatte. Organisationen blev støttet af dele af venstrefløjten og den baskiske befolkning, og det tog mange år før de erkendte, at terrorismen var en trussel imod demokratiet og at ETA's mål intet havde at gøre med et frit samfund. De mest betydningsfulde politiske partier udtrykte ved en demonstration i november modstand imod ETA.

Det vigtigste emne i denne periode var dog forhandlingerne om ny forfatning. UCD ønskede som udgangspunkt en kort tekst og at forfatningen skulle skrives af en gruppe eksperter, men dog med deltagelse fra de politiske partier. UCD forsøgte at nå til et kompromis kun med PSOE, men socialistpartiet ønskede bred opbakning. PSOE var republikansk, men gik med til at acceptere monarkiet, hvis rolle i forfatningsteksten endte med at blive af ren formel karakter og mindre end i eksempelvis Danmark. PCE krævede tilføjet en række sociale rettigheder, men havde intet problem med at acceptere et monarki. Catalonierne forlangte nogle krav om regionalt selvstyre medtaget i teksten. PNV derimod var tilfreds bare selvstyret kom. Det baskiske nationalistparti så det ikke som nødvendigt at få det med i forfatningen og ønskede i det hele taget ikke at være med i forliget.

En kommission med syv medlemmer (heriblandt tre fra UCD, en fra PSOE, en kommunist, en catalanist og en fra AP) begyndte i august i al hemmelighed at skrive et udkast, men i november fik pressen filteret gruppen. Således kom det til offentlighedens kendskab, at UCD og venstrefløjpartierne var uenige omkring uddannelse og økonomi. Som konsekvens trak PSOE's repræsentant Luego Gregorio Peces-Barba sig i marts 1978 fra komiteen. "Det var et pokerspil som gik godt", udtalte han senere. I maj overgik udspillet til ny forfatning til at blive diskuteret af kongressens forfatningskomité. Efter mange hede debatter, eksempelvis om senatets størrelse, kunne så forskellige personligheder som AP's Fraga Iribarne og kommunisten Santiago Carrillo i kongressen godkende forfatningsteksten i juli 1978. Kun den yderste venstrefløj, PNV og nogle højreorienterede stemte imod eller undlod at stemme. UCD forsøgte at få de baskiske nationalister med inden Senatet skulle stemme om forfatningen. Men PNV's krav om baskisk suverænitet var ikke acceptabelt. I oktober 1978 fik forfatningen også senatets godkendelse.

Ved folkeafstemningen i december var valgdeltagelsen blot på 69%. Således var det kun omkring 60% af vælgerne i alt der godkendte forfatningen. Teksten blev på 169 artikler og var formuleret i et utydeligt sprog. Mange udenlandske observatører analyserede, at Spaniens blodige fortid havde haft en negativ indflydelse på bestræbelserne for en demokratisk forfatning. I virkeligheden forholdt det sig stik modsat. De første ti år efter Francos død var der i Madrid 36 demonstrationer med 100.000 deltagere. For at undgå at denne krudttynde skulle eksplodere, strakte alle parter sig så langt som muligt. Havde man gået et lille skridt længere i den ene retning, kunne det muligvis have endt med borgerkrig. Var man gået et lille skridt længere i den anden retning, kunne det også være sket. Forfatningen der blev vedtaget var eneste mulige kompromis.

Tokammerssystemet blev stadfæstet med Kongressen som klart vigtigere end Senatet. For at tilfredsstille de regionale nationalister blev det fastslået, at Catalonien, Baskerlandet og Galicien var "nationaliteter".

De regionale spørgsmål

For alle spaniere var Spanien en stat. For de fleste spaniere var det på en gang stat og nation. For nogle mindretal var Spanien en stat men ikke en nation. Det forklarer brugen af ordet "nationalitet" i den spanske forfatning. I Baskerlandet følte 52% af befolkningen i slutningen af 1970'erne sig mere baskisk end spansk, 20% følte sig spanskisindet og 27% følte sig både som baskere og spaniere. I Catalonien var det kun omkring 15% der primært benævnte sig som cataloniere, 31% følte sig som spaniere og 43% begge dele. Cifrene kan variere noget i forhold til de præcise spørgsmål der blev stillet. I Baskerlandet ønskede 24% uafhængighed. I Catalonien var det kun 11%. Ved folkeafstemningen om forfatningen var der i Baskerlandet 24% der stemte nej, hvorimod landsgennemsnittet var 8%. I Catalonien lå procentsatsen under landsgennemsnittet (5%). Problemet i Baskerlandet var (og er) at der ikke er tale om et baskisk folk, men om adskillige. Problematikken var ikke den samme hos den generelt socialistiske befolkning ved Nervión floden som, i det stærkt baskisk nationalistiske Goyerri eller i Álava hvor den spanske højrefløj var dominerende i halvfjerdsene. I Estella og Pamplona var det kun 10% af befolkningen der var i stand til at forstå baskisk. Endvidere var der folk der ikke accepterede demokratiet, og for 13-16% var ETA's terrorister patrioter og for 29-35% idealister. I Navarra ønskede den ene halvdel af befolkningen ikke at være en del af Baskerlandet, mens den anden ville. Løsningen på dette problem blev, at Navarra blev holdt udenfor Baskerlandet, men kunne indlemmes i det, hvis Navarra senere skulle beslutte det.

Både Baskerlandet og Catalonien havde gennem Franco diktaturet haft eksilregeringer der var opstået ud fra bestemmelserne i Forfatningen fra 1931.

I oktober 1979 blev loven om regionalt selvstyre vedtaget i Catalonien ved folkeafstemning, og ved valget til det catalanske parlament marts året efter blev CiU (Konvergens og Union) det største parti i 28 ud af 38 distrikter. Partiets leder Jordi Pujol var tilhænger af den nye autonomistat. Således tegnede det til en langt mere rolig udvikling i Catalonien end i Baskerlandet. For at så mange som muligt skulle bakke op om den nye udvikling, gav man i Baskerlandet amnesti for mange

forbrydelser. Fra oktober 1977 sågar for blodsudgydelser. Fængslerne blev hurtigt tømt, men ETA forsvandt ikke med demokratiet, og snart blev cellerne fyldt op igen.

I 1979 nåede man så langt, at der kunne afholdes folkeafstemning om en selvstyrelov som var et kompromis som ingen helhjertet syntes om. 90% stemte ja, men valgdeltagelsen var blot på 60%.

Forskellige grene af ETA involverede sig i politik. Den første af betydning var Euskadiko Eskerra, som dog senere to afstand til ETA's brug af vold. I 1978 opstod Herri Batasuna (HB – Folkets Frihed). HB blev udgjort af leninistisk-marxistiske politikere, socialdemokrater og sågar konservative der alle accepterede de metoder den militære del af ETA anvendte. Det var generelt de ældre aktivister der gik ind i politik, mens de yngre blev ved med at bruge vold i den politiske kamp. Fra 1979 fik PNV dobbelt så mange stemmer som HB, og viste sig villig til at kæmpe imod ETA's vold samt til at acceptere forfatningen.

Suárez' fald

I UCD regeringen var der nogen der ønskede at samarbejde med catalanisterne, mens andre hellere ville samarbejde med PSOE. I 1979 valgte Suárez at løse problemet ved at udskrive valg. I valgkampen slog UCD på, at man havde indfriet sine primære valgløfter fra 1977, og at PSOE ikke var i stand til at regere. Naturligvis var PSOE's strategi at hævde det modsatte. Under valgkampen var der 40% af vælgerne der ikke havde taget stilling. En tredjedel af centervælgerne traf først endelig beslutning i sidste øjeblik, og lod sig påvirke af tv- og radiodebatterne der havde fortrængt vælgermødernes betydning i forhold til valget i 1977. Men det var også fordi UCD i starten af valgkampen meldte ud, at man ville samarbejde med venstrefløjen. Det skræmte koalitionen højreorienterede vælgere over imod Coalición Democrática der nogenlunde lignede AP, om end fri for de gamle bånd til Franco regimet og mere indstillet på at placere sig i det politiske centrum, dog uden binding til socialisterne. I erkendelse af at vælgerne syntes om dette, skiftede UCD taktik. Kommunisterne gik til valg på at ville gøre en ende på topartisystemet og at PSOE skulle presses til ikke at være rene og skære socialdemokrater.

UCD gik knap en procent ned, men fik tre pladser grundet valgsystemet og bibeholdt regeringsmagten. PSOE gik frem fra 118 til 121 mandater. Men partiet gik tilbage i Baskerlandet og Andalusien, hvor folk i stigende grad foretrak regionale partier. Man fik heller ikke mange stemmer fra de unge.

PCE gik knap en procent frem, men kommunisterne fik halvdelen af deres stemmer og 15 af 23 parlamentsmedlemmer i Catalonien og Andalusien, men i førstnævnte område var det begyndt at gå nedad. Hvis vi sammenligner Coalición Democrática med AP i 1977, gik antallet af pladser ned fra 16 til 9. UCD havde det problem, at deres vælgere primært stemte på partiet grundet Suárez. Derfor blev ministerpræsidenten angrebet hårdt af PSOE som mente, at vejen imod regeringsmagten gik forbi at få ødelagt billedet af Suárez. Endvidere var der en bevægelse i gang imod venstre, og snart begyndte PSOE at vokse. Det blev set ved byrådsvalgene der fulgte umiddelbart efter parlamentsvalget, hvor PSOE oplevede fremgang.

Regeringen virkede ikke beredt på at løse landets problemer. Sympatien for Suárez i befolkningen var endvidere på retur. Fra maj 1979 til maj 1980 stemte parlamentet 2.046 gange, hvoraf Suárez ikke var til stede de 1.555 gange. Det skabte et billede af ham som en ikke særligt engageret regeringschef, hvorimod præsidenten for Kongressen Lavilla virkede som en mere ansvarsbevidst leder.

I Catalonien og Baskerlandet havde man i 1979 afholdt de første selvstyrevalg. Men de største regionale problemer fik regeringen i de områder der ikke tidligere havde haft selvstyre og historiske præsidenter. Størsteparten af befolkningen her syntes ikke at selvstyrespørgsmålet var særlig vigtigt.

Endvidere følte eksempelvis UCD i Navarra, at regeringen ikke havde støttet dem nok i ikke at skulle ind under Baskerlandet. PSOE opfattede at der kunne scores stemmer, hvis man satsede på regionerne og satte en stor kampagne i gang. UCD's mindretalsregering havde endvidere det problem, at der ikke var intern enighed om, hvem man skulle samarbejde med: Catalanisterne, højrefløjen eller PSOE. Fra sommeren 1980 var Felipe González ifølge meningsmålingerne Spaniens mest populære politiker.

I juli 1980 begyndte forskellige politikere fra UCD at beskyldte Suárez for at regere for enerådigt. Han oplevede et nederlag, da Miguel Herrero i oktober 1980 blev valgt som leder for den parlamentariske gruppe. Suárez havde støttet en anden kandidat. Herrero regerede i samarbejde med Coalición Democrática.

Fra venstrefløjen begyndte man absurd at tale om, at der måtte en militærregering til magten. Det var næppe deres virkelig ønske, men det fik højrefløjen til at beklage sig.

29. januar 1981 gik Suárez af, til stor overraskelse for de fleste af hans egne ministre og for spanierne generelt. Suárez følte sig opbrugt og vidste, at han næppe kunne holde sig ved magten til

næste valgår 1983, omgivet af både opposition og fjender i egne rækker. Efterfølgeren som ministerpræsident blev Calvo-Sotelo, men han var helt ude af stand til at holde de interne konflikter i UCD nede.

Kupforsøget 23. februar 1981

I modsætning til i Portugal, holdt den spanske hær sig under overgangen til demokrati på sidelinjen. Franco havde opdraget de militære styrker til en streng disciplin, og til ikke at indblende sig i politik, for at undgå opposition fra den kant. Men der var utilfredshed i hæren med den mindre rolle man spillede i samfundslivet og at militæret fik færre penge end tidligere. Hæren var dog heller ikke politisk enig. I 1978 var 45-50% højreorienteret eller ekstremt højreorienteret, 60% tilhørte centrum og 10% venstrefløj. De fleste var dog enige om at kommunistpartiet ikke skulle legaliseres.

De første kontakter mellem organisatorerne af det der blev et kupforsøg fandt sted i juli 1980. Allerede her var oberst Tejero med. Målet var en samlingsregering med en militærperson i spidsen. Om aftenen 23. februar 1981 var der møde i kongressen. Pludseligt trængte Tejero "i kongens navn" ind med 400 civilgardister og holdt kongresmedlemmerne tilbage. Men kupforsøget var ufatteligt klodset. Det var kun i Valencia hærens øverstkommanderende bakkede op og satte sig på provinsen. Der blev gjort forsøg på det samme fra militærets side andre steder, de alvorligste i Sevilla, Zaragoza og Valladolid, men ingen af stederne havde man heldet med sig.

Militærfolkene bag kupforsøget havde regnet med kongens støtte. Men der tog de fejl. En af mændene tættest på Juan Carlos, anmodede eksempelvis hæren om at forlade det statslige radio og tv, som de havde besat. Det var nødvendigt for hæren at kunne tale til hele befolkningen via de elektroniske medier. Kongen foretog i løbet af natten i hundredvis af telefonopringninger, for at sikre sig at hærens enheder bakkede op om forfatningen.

Således stagnerede kupforsøget. General Armada forsøgte at få kongressens medlemmer til at få partierne til at godkende en militærregering. Det viser militærets interne uenighed. Tejero hadede de politiske partier og havde ikke til sinds at spørge om deres accept. Men selv med våben pegende imod kongresmedlemmerne, ville de ikke acceptere Armadas forslag.

Kong Juan Carlos gik på tv og sagde: "kronen kan ikke på nogen måde tolerere aktioner eller attituder fra personer der har til hensigt at bryde den demokratiske proces som Forfatningen, som det spanske folk stemte om, fastlagde i sin tid".

Med de militære enheder der var trofaste overfor det demokratiske styre, blev det planlagt at trænge ind i kongressen. Men de fleste af militærfolkene indenfor erkendte, at de havde tabt og begyndte at forlade bygningen. Tejero ville som en lille trøst i det mindste tvinge kongresmedlemmerne til at skulle forlade bygningen kun iført underbukser. Men heller ikke det lykkedes ham.

Hvorfor støttede Juan Carlos så demokratiet? Hans bedstefar Alfonso XIII og hans græske svoger Konstantin betalte med deres kongekrone for deres tvetydighed i øjeblikket hvor militæret forsøgte at sætte sig på magten. Havde Juan Carlos bare forholdt sig tavs, havde han næppe været konge i dag. Men ved hans tydelige indblanding vandt han særligt venstrefløjen og blev styrket. Regeringen havde også forberedt sig på en sådan situation, ved at have trofaste generaler i nøglepositioner.

De store demonstrationer i tiden efter kupforsøget viste, at kupmagerne på ingen måde havde haft spanierne på deres side.

Den nye regeringschef Calvo-Sotelo virkede mere højreorienteret end Suárez, men også stærkere. Oliepriserne steg, hvilket fik store konsekvenser for spansk økonomi. Han kunne endvidere ikke gøre noget ved uenighederne i det parti han repræsenterede og ved PSOE's stigende popularitet. Yderligere var der uheldige sager som forgiftningen af rapsolie.

PSOE tilbød UCD at danne en koalitionsregering. Svaret var nej tak. Calvo-Sotelo var bange for at skabe mere splid ved at ophidse højrefløjen, og foretrak at samarbejde med catalanisterne. Hos PSOE anklagede man UCD for ikke at gøre tilstrækkeligt for at hindre et nyt kupforsøg. PSOE ønskede bagmændene straffet hårdere.

I februar 1982 blev 32 personer dømt for deres medvirken. Man straffede ikke de hundredvis af officerer der tvivlede. Både UCD og den offentlige mening var af den opfattelse, at straffene ikke var høje nok. Højesteret skærpede senere straffene.

Debatten om en skilsmisselov begyndte i marts 1981. UCD var internt uenige, og partiets venstrefløj stemte sammen med oppositionen for, hvilket blev udslagsgivende. UCD vedtog disciplineret sammen med PSOE en lov om universiteternes selvstændighed, hvilket heller ikke passede partiets højrefløj. Det havde været logisk, om det var UCD der havde foreslået privatejede tv kanaler. Men den sag opsplittede også partiet. Uden Suárez var der ikke et samlingspunkt i UCD. Ved regionalvalget i Galicien i oktober 1981 gik UCD 9% tilbage, mens AP gik 17% procentpoint frem. Centerpartierne fik samlet 24 pladser og PSOE 17. Men AP havde overgået UCD, ved at stjæle middelklassevælgerne i byerne. Suárez sagde galgenhumoristisk: "Hvis ikke vi var dem fra

UCD, ville vi ikke stemme på os selv". Samme tendens så man ved regionalvalget i Andalusien i maj 1982.

Calvo-Sotelo ville løse problemet ved at styre regeringen sammen med Suárez samt med præsidenten for kongressen Lavilla. Ingen af de to ville være med til det. Suárez havde andre planer, og dannede i juli et nyt parti: det kristendemokratiske Partido Demócrata Popular (Det Demokratiske Folkeparti).

UCD's økonomiske politik

Overgangen til demokrati foregik under det pres, at systemskiftet ikke betød høj vækst. 1976-1982 var den gennemsnitlige årlige vækst 1,4%. I 1977 var staten praktisk taget bankerot og inflationen nåede i måneden efter første parlamentsvalg 30%. Der var perioder hvor man frygtede en månedlig inflation på 50%. En devaluering af pesetaen med 20% og lønstop gjorde, at man i slutningen af 1978 fik inflationen ned på 16,5%, hvilket var 1/3 over det gennemsnitlige europæiske niveau. Men priserne steg kraftigt frem til 1981.

I 1980 og 81 havde Spanien negativ vækst. Inflationen lå konstant på 14-15% og betalingsbalanceunderskuddet 1980-82 var på 14,3 milliarder dollars.

Fra 1975 til begyndelsen af 1980erne oplevede Spanien en bankkrise, der betød at staten i 1982 havde hældt mere end en billion pesetas i pengeinstitutterne. Arbejdsløsheden var høj. 1978-80 forsvandt der omkring 366.000 arbejdspladser. De stillinger der var tilbage, blev ønsket af flere end tidligere, da kvinderne nu for alvor kom ud på arbejdsmarkedet og da eksilspaniere vendte hjem.

Industrien havde mistet troen på UCD og håbede efterhånden at PSOE kunne gøre det bedre. Det man kan sige af positive ting om UCD's økonomiske politik er, at det fastsatte modellen som eftertidens Spanien har fulgt.

Ved indgangen til 1980erne var kun 1/3 af spanierne praktiserende katolikker. Men katolicismen påvirkede fortsat i stort omfang det spanske samfund. Blandt de unge var det kun en ud af fem, men tre ud af fire troede på gud.

Udenrigspolitik under overgangen til demokrati

PSOE havde gode venner hos socialdemokratierne i Vesttyskland og i Nordeuropa samt i Latinamerika i et land som Venezuela. Alle disse sendte gerne penge til det spanske søsterparti.

Disse midler brugte PSOE til uddannelse og studiekredse for partiets medlemmer. Takket støtten fra udlandet, havde PSOE fire til fem gange så mange midler som liberale og kristendemokrater til sammen.

AP fik en del hjælp fra Franz Joseph Straus og CSU i Bayern. Det er vanskeligere at sige hvorfra kommunistpartiet PCE fik sin støtte. Formodentligt efter 1968 fra lande som Rumænien, Nordkorea og kommunistpartierne i Frankrig og Italien.

I takt med overgangen til demokrati, fik den spanske stat fra 1976 et bedre forhold til Vatikanet. I januar 1979 indgik man fire konkordataftaler med pavestaten. I de første fire måneder af 1977 etablerede Spanien diplomatiske forbindelser med østblokkens lande, som man allerede havde handelsaftaler med.

Spanien ansøgte om optagelse i EF allerede efter valget i 1977. I februar 1978 blev Leopoldo Calvo-Sotelo udnævnt som minister uden på til følge med ansvar for specifikt at lede bestræbelserne på optagelse i Fællesmarkedet. Afvisningen var en stor skuffelse. Spanien solgte halvdelen af sin eksport i EF's medlemslande, og købte halvdelen af sin import hos EF (hvis vi ser bort fra olie). De vigtigste konkurrenter for den spanske eksport var Italien og Frankrig. Særligt var det Frankrigs højreorienterede regering ved Giscard der var imod spansk optagelse. Giscard støttede heller ikke Spanien i kampen imod terrorismen. Derimod fik Spanien et bedre forhold til Storbritannien. I 1980 gik briterne sågar med til at diskutere Gibraltar. Der blev sat en stopper for det gode forhold, da Spanien valgte at støtte Argentina i Falklandskrigen.

Suárez regeringen ønskede Spanien med i NATO. Men man sendte alligevel en repræsentant til en konference for alliancefri lande i september 1979, hvor Cubas leder Fidel Castro anmodede Spanien om ikke at søge om optagelse i Atlantpagten. Den spanske regering beklagede sig over, at han blandede sig i interne forhold.

I sommeren 1981 traf Cortes beslutning om, at lade Spanien indtræde i NATO med virkning fra 1982. 189 stemte for. Det var centrum, højrefløjen og nationalistene fra Baskerlandet og Catalonien. PSOE var imod.

UCD satte således PSOE i samme situation som de vesttyske socialdemokrater, der ikke havde anden udvej end at acceptere NATO. Man kan måske sågar sige, at UCD dermed løste et problem for PSOE, hvor debatten om NATO medlemskab blev stoppet.

Generelt var Spaniens udenrigspolitik i overensstemmelse med vestmagternes. Landet stod overfor at anerkende Israel og man ønskede at modernisere hæren, efter vestligt forbillede.

NATO's medlemslande inviterede Spanien ind i varmen. Sågar den socialistiske regering i Grækenland. Norges arbejderpartiregering var parat til at nedlægge veto, men det var PSOE ikke rigtig interesseret i. Dets ledere havde sågar været i Moskva og lovet, at partiet ville kæmpe imod at gøre alliance i Europa bredere.

González socialdemokratiserer PSOE

UCD's krise åbnede store muligheder for oppositionens partier, men særligt for PSOE. der som næststørste parti var det mest sandsynlige kommende regeringsparti. I 1979 afholdt partiet to kongresser, hvor det kom til et opgør mellem de traditionelt tænkende, som syntes at generalsekretær Felipe González i sin jagt på stemmer ikke havde fulgt partiets holdninger. González ønskede at tilpasse partiets program, så man kunne gå efter centervælgerne der hidtil havde stemt på UCD og således sikre sig regeringsmagten. Han ønskede marxisme, antiamerikanisme, pacifisme osv. ud af PSOE's program.

På den første af de to kongresser i 1979 var der en hed og uciviliseret debat. Den radikale fløj sejrede i afstemningen om defineringen af partiet. Først vedtog de delegerede en resolution der var en sejr for González. Men næsten 1/3 af medlemmerne var imod eller undlod at stemme. González blev efterfølgende genvalgt som generalsekretær. Herefter skulle der stemmes om defineringen af partiet. Her vandt ekstremisterne. González sagde, at det ikke var i samklang med den resolution der tidligere var blevet vedtaget og gik af i protest. Ekstremisterne var bange for at PSOE uden González ville miste popularitet og at støtten fra udlandet forsvandt. Partiets forskellige fløje var heller ikke enige. Mens de skændtes steg González' personlige popularitet i befolkningen.

I september afholdt PSOE en ekstraordinær kongres. I maj havde der været omkring 1000 delegerede. I september var der omkring 400. Det medvirkede til at González og hans fløj fik flertal til at "socialdemokratisere" PSOE, så man kunne gå efter de unge og midtervælgerne. PSOE accepterede nu markedsmekanismerne, og man fik ødelagt UCD's mulighed for at hævde at PSOE ikke var garanteret for demokratiet. Partiet var dog stadig betænkelig ved NATO og ønskede at Spanien skulle stå udenfor de to blokke.

Det var ikke bare krisen hos UCD der gavne PSOE. Også splid internt i kommunistpartiet PCE tillod PSOE at stjæle vælgere. En fløj i PCE ønskede en tilnærmelse til Sovjetunionen, og i sovjetiske medier blev lederen Carrillo beskyldt for at rakke ned på socialismen. Han fornægtede leninismen som ideologi, men hævdede fortsat at proletariatets diktatur havde været nødvendigt i Sovjet.

At få 10% af stemmerne i 1979 havde været en skuffelse for Carrillo. Han begyndte således en kampagne imod de catalanske kommunister, som han syntes var for sovjetvenlige. Men det gjorde kun den interne splid i partiet større. Carrillo havde stadig flertallet på sin side i PCE, men det gavne ikke billedet af ham og partiet, at han i konflikten i Polen i starten af 1980erne ikke tog afstand til regimet i dets kamp imod en fri fagforening.